

Ігор Якубовський

Київський національний університет архітектури і будівництва

кандидат архітектури, доцент (Україна)

e-mail: yakubovskiy.iv@knuba.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9986-6469>

ResearcherID Web of Science: ABF-8716-2021

Районні газети Київщини та Чернігівщини про персональний склад виконавців Голодомору 1932–1933 рр.: списки уповноважених

Анотація. Мета дослідження полягає у з'ясуванні інформаційного потенціалу оприлюднених у районних газетах Київської та Чернігівської областей списків уповноважених та інших просопографічних матеріалів про персональний склад уповноважених. **Методологія дослідження** передбачає поєднання спеціально-історичних методів пізнання: джерелознавчого, порівняльного контекстуального аналізу, структурно-функціонального аналізу. **Наукова новизна статті** полягає насамперед у тому, що проблема вперше стала об'єктом дослідження. У районних газетах виявлено списки уповноважених від райкомів КП(б)У та сільрад, проаналізовано інформаційний потенціал цих документів та дотичних матеріалів крізь призму з'ясування персонального складу уповноважених. **Висновки.** Списки уповноважених від районних організацій та сільрад не призначалися для обов'язкового оприлюднення. Відтак виявлено лише списки уповноважених райкомів та сільрад з 11 районів Київської та Чернігівської областей на окремі політично-господарські кампанії. У переважній більшості реконструкція персонального складу уповноважених вимагає додаткового залучення інших матеріалів, уміщених у газетах. Інформаційний потенціал списків зазнав обмежень у зв'язку тим, що в них не вказувалися ініціали осіб та, як правило, посади. Проте згадки про уповноважених в газетних статтях та видрукованих постановках районних органів влади подеколи компенсують ці прогалини. Крім того, у поєднанні зі списками, такі згадки свідчать про те, що одній і тій же особі районні чиновники могли змінити статус з уповноваженого від одного органу на представництво від іншого, або перевести в інше село. Стратегія влади полягала в наводненні сіл якомога більшою кількістю уповноважених, призначених різними організаціями. У цьому вбачали можливість забезпечити виконання своїх ухвал на місцях.

Ключові слова: уповноважені, списки, Голодомор, Київська область, Чернігівська область, районні газети.

Постановка проблеми. Важлива частина інформаційного потенціалу районних газет стосується діяльності уповноважених, ключової ланки виконавців Голодомору. З'явившись як елемент державного примусу до реалізації господарських завдань, в умовах формування владою вкрай неефективного економічного механізму в сільському господарстві, інститут уповноважених у період Голодомору був перетворений на основну силу продавлювання на селі спущених згори різнопланових завдань. Саме на уповноважених робили ставку у справі практичної реалізації рішень влади з виконання нереальних хлібозаготівельних планів, позбавлення селян зерна, а потім і всіх їстівних припасів. У зв'язку з цим з'ясування персонального складу уповноважених є важливим не тільки для дослідження перебігу Голодомору, а й для створення колективного портрета виконавців та з'ясування екзистенційного вибору в умовах тотального тиску влади. Неоціненним джерелом в умовах суттєвих втрат документальних матеріалів є районна преса, яка друкувала постанови місцевих органів влади, а також різноспрямовані дописи з приводу уповноважених. У деяких газетах, зокрема й Київської та Чернігівської областей, містяться списки уповноважених, що суттєво розширює поле дослідження.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Інститут уповноважених постійно привертав увагу дослідників. Практично кожен дослідник процесу Голодомору вибірково зупинявся на тих чи інших аспектах діяльності уповноважених, здебільшого на ролі в організації надмірного вилучення в селян зерна під час хлібозаготівлі 1932–1933 рр. (Гудзь, 2020). Двічі проблема була об'єктом спеціальних дисертаційних досліджень (Стасюк а, 2021; Фільваркова, 2013) Побачила світ і монографія на основі однієї з них (Стасюк б, 2021). Однак попри це персональний склад уповноважених спеціально не вивчався, що суттєво звужувало дослідницькі горизонти, не даючи змоги простежити закономірності формування цієї важливої групи виконавців Голодомору. Списки уповноважених Київської та Чернігівської областей не були введені до

наукового обігу. З огляду на це не були задіяні й матеріали, що містяться в районних газетах, що актуалізує потребу використання останніх.

Мета статті полягає у з'ясуванні інформаційного потенціалу оприлюднених у районних газетах Київської та Чернігівської областей списків уповноважених та інших просопографічних матеріалів про персональний склад уповноважених.

Виклад основного матеріалу. Персональна інформація про контингент уповноважених зафіксована в усіх районних газетах Київщини та Чернігівщини без винятку, щоправда з різною повнотою як за хронологічною насиченістю, так і за розподілом за рівнями уповноважених. Загалом виявлено персоніфіковані свідчення про діяльність уповноважених таких рівнів: уповноважені райвиконкомів, райкомів КП(б)У та ЛКСМУ, РКК–РСІ, районних господарських організацій (Заготзерно, МТС, Райспоживспілка, Райзаготбурякконттора, Шляхробкооп), уповноважені сільрад та сільських партійних організацій. Перша категорія уповноважених ділиться на дві основні групи: уповноважені на село та на колгоспи. У межах цих груп районні газети містять інформацію про уповноважених, формально призначених на різні політично-господарські кампанії: хлібозаготівлі, сівбу, реалізацію державної позики тощо. Свідчення про таких уповноважених присутні в усіх районних газетах. Водночас у сквирській районній газеті «Колгоспне село» є свідчення про призначення в районі влітку 1932 р. спеціальних уповноважених «з прийняття хлібозаготівельних планів» (Редакційна, 1932, с.1). Виявлено також специфічні групи уповноважених, що були притаманні районам тієї чи іншої сільськогосподарської спеціалізації: по сівбі, прополюванню, збиранню буряка, заготівлі, коноплі, льону тютюну, лісозаготівлі. Тобто ключові види польових робіт як по зерну, так і по технічних культурах потрапили під коток контролю з боку влади через уповноважених.

Крім того, формальна компетенція при призначенні не означала обмеження вимог до уповноважених винятково цими функціями. Насправді на уповноважених поклали відповідальність за широкий спектр суміжних проблем. Приміром, коростенська газета закидала уповноваженим Немирівської сільради Данилевичу та Куляшку, що не провадять ніякої роботи в рамках оздоровчої та «дит'яслової» кампанії (Купеч, 1932, с.2).

Вершиною інформаційного потенціалу преси в розрізі персоніфікації уповноважених слід вважати надруковані списки районних уповноважених. Однак це доволі рідкісне явище. Зафіксовано лише 13 подібних випадків у 10-ти газетах: з Баришівки, Бахмача, Бобровиці (два), Богуслава, Драбова, Канева, Корсуня, Коропа, Коростеня (два), Прилук (два). Співставлення між собою опублікованих у газетах списків вказує на те, що централізовано усталеного формуляру для них не існувало. Кожна районна газета інформувала на свій розсуд. Відповідно різняться й інформаційний потенціал.

Бобровицький список був затверджений постановою бюро Бобровицького райкому КП(б)У від 3 серпня 1932 р. «Про мобілізацію партактиву на село». Містить три колонки: сільрада, колгосп, уповноважений. В останній здебільшого вказується лише прізвище уповноваженого, що звужує інформаційний потенціал джерела. Загалом до списку потрапило 86 осіб. 33 з них були закріплені за сільрадами, решта – за колгоспами. Лише в 4-х випадках вказано ім'я, що, швидше всього, зумовлювалося реальним співпадінням прізвищ (Про мобілізацію, 1932, с.4). Відтак для точнішого з'ясування особи доведеться відстежувати ім'я за іншими матеріалами як газет, так і документальних джерел. Це ж стосується й інформації про соціальне походження та місце праці уповноважених.

Вивчення подальших чисел газети за 1932–1933 рр. не дозволили з'ясувати точніших даних про уповноважених, внесених до списку. У тих випадках, коли в газеті згадується конкретний уповноважений, ім'я не фігурує, що відбиває типові тогочасні підходи до газетних публікацій. Натомість співставлення згадуваних у матеріалах газет прізвищ свідчить про те, що поруч з уповноваженими райкому КП(б)У у Бобровицькому районі паралельно з серпня 1932 р. діяли уповноважені райвиконкому та Заготзерна (Виконання, 1932: 4). Окремі ж особи поєднували функції уповноваженого від двох структур, наприклад Замула, який значиться одночасно уповноваженим Бобровицького райкому КП(б)У та райвиконкому (Рапорт, 1932, с.2). Місце праці вдалося встановити лише для одного уповноваженого райкому КП(б)У по с. Веприк М. Шутому – директор МТС (Партійно-масовою, 1932, с.1).

1 грудня Бобровицький райком КП(б)У ухвалив постанову «Про організацію хлібозаготівель в грудні м-ці», якою знову призначив уповноважених у села району, подавши список з розбивкою по селах. Водночас за незадовільну роботу були відкриті троє уповноважених – з сіл Піски (Репулов), Лукашівка (Бельський) та Свидовець (Борович) (Про організацію, 1932, с.1). Однак згадувана у попередньому абзаці постанова фіксує в цих селах інших уповноважених – відповідно Шимковича, Фізика та Кореняка як уповноважених по сільрадах і Зубова, Писаренка, Морараша – по колгоспах (Про мобілізацію, 1932, с.4). Крім того, у новому списку перегукуються лише 16 осіб з 86. З них одна – Шмат – фігурує в одному й тому ж селі. Решта зафіксовані в різних населених пунктах. Зокрема, Корбут у серпні був визначений

.....
у Веприк, нині ж – в Осовець, Таранюк відповідно в Бриганці та Басань і т. д. Відкликани уповноважені Шимкович, Фізик та Кореняк були відразу перепризначені в інші села, що відобразилося в цьому ж таки списку (Про мобілізацію, 1932, с.4; Про організацію, 1932, с.1). Звертає на себе увагу і той факт, що уповноважений райкому КП(б)У Галіулін у постанові від 19 січня 1933 р. значиться вже як уповноважений від райвиконкому (Про преміювання, 1933, с.1).

Зрештою, редакційні статті бобровицької районної газети за 12 та 18 листопада називають низку уповноважених райкому КП(б)У з прив'язкою до сіл. Порівняння цих повідомлень зі списками від 3 серпня та 1 грудня зміцнює підґрунтя під висновками, які напрошуються на підставі аналізу ступеня кореляції власне списків. Стаття в числі за 12 листопада, критикуючи уповноважених з сіл Кобижча, Ярославка, Бобровиця, Стара Басань, Нова Басань, Ядлівка за нищівні темпи заготівлі картоплі, перелічувала прізвища: Гулий, Завгородній, Венгер, Дудар, Замула, Абрашін, Пустовійт, Лук'яненко, Лебідь, Жуков (Бобровиця) (Дати, 1932: 3). П'ятеро з них взагалі відсутні у списку від 3 серпня. Троє – Лук'яненко, Дудар, Жуков – зазначаються закріпленими за зовсім іншими селами – відповідно Щасновичами, Рудьківкою та Старою Басанню. Редакційна стаття від 18 листопада свідчить про схожу тенденцію і в семи інших випадках. Перелічуючи уповноважених райкому КП(б)У в селах Козацьке, Басань, Новий Биків, Олександрівка, Петрівка, Старий Биків, Ядлівка, які не справлялися з хлібозаготівлями, газета у чотирьох випадках наводить інші прізвища ніж ті, що зазначаються в постанові від 3 серпня (Зламати, 1932, с.1). У свою чергу постанова від 1 грудня містить інші прізвища з сіл, які згадані в редакційних статтях від 12 та 18: с. Козацьке, Кобижча, Новий Биків, Бобровиця, Стара Басань, Ядлівка, Олександрівка (Дати, 1932, с.3; Зламати, 1932, с.1).

Аналогічні підходи до формування корпусу уповноважених та до специфіки подання персоніфікованої інформації бачимо і в Коростенському районі. Тут газета також друкує два списки уповноважених райкому КП(б)У: перший 24 серпня (у Бобровиці 1 вересня), другий 4 листопада (у Бобровиці 1 грудня). Список від 24 серпня 1932 р. видрукувано з формулюванням «Список прикріплених до с/р на час хлібозаготівель та осінньої посівкампанії» і містить перелік прізвищ уповноважених райкому КП(б)У в розрізі сіл (від 1 до 4-х уповноважених на село). Усього згадано 91 чол. Лише навпроти трьох уповноважених вказується місце основної праці: Фельдман (страхаса), Фельдман (райплан), Фридман (чавунно-ливарний завод). Уточнення знову ж таки було викликане співпадінням прізвищ між собою (у перших двох випадках), а також, з іншою людиною в коростенських установах та організаціях (Список, 1932, с.2). У списку від 4 листопада вже немає жодних додаткових вказівок. Як і в Бобровиці внесено суттєві персональні зміни. Здебільшого в кожному селі залишився один з попередніх уповноважених, а до нього долучено від одного до трьох нових (Список уповноважених, а 1932, с.1). Так само в інших числах газети згадки про уповноважених районного рівня, як правило, не містять імен, проговорюючись в одиничних випадках лише про місце основної праці.

Водночас коростенська «Поліська комуна» у квітні 1933 р. друкує матеріали, які дозволяють встановити значну кількість уповноважених райкому на посівну кампанію. Прізвища останніх засвітилися у відомостях з приводу «проривів» у сівбі. У восьми числах газети за 14, 20, 22, 23, 24, 26 квітня, 15, 16 травня наводяться партіями прізвища уповноважених по селах із занедбаною посівною. Загалом фігурують 22 села та 38 уповноважених.

Брак в обох газетах ширшої персоніфікованої інформації безумовно ускладнює ідентифікацію осіб. Водночас із видрукуваних у цих районних газетах списків однозначно випливає той важливий факт, що розподіл уповноважених по селах, заявлений у районних постановках, не був імперативом на всю кампанію. Уповноважені могли бути перекинуті від одного підпорядкування до іншого. Всюди існувала практика горизонтального переміщення між селами та зміни уповноважених відповідно до поточних потреб. Районні газети прямим текстом пишуть про подібні переведення. Для прикладу, малинська «За більшовицькі темпи» друкувала постанову райкому КП(б)У від 20 листопада 1932 р., один з пунктів якої інформував про відкликання уповноважених райкому з сіл Клітні, Зубівщина та Малинівка з одночасним призначенням до інших сіл: Буда, Гороб'ї, Липляне, Шершні «для передачі досвіду більшовицької боротьби для допомоги в організації колгоспників і трудящих одноосібників на рішучий злам куркульського саботажу хлібозаготівель» (Про стан, 1932, с.1).

У всіх без винятку газетах виявлено постанови райкомів про відкликання уповноважених, які не впоралися із завданнями, як-от у сквирській «Коллективне село», де в номері за 3 січня 1932 р. зазначалося, що в селах Терешки та Слобода, як тільки змінили уповноважених і голів сільрад, відразу «почалося викачування у селян хліба» (Опортуністична практика, 1932, с.1).

Особливістю списку, уміщеного в бобровицькій постанові від 1 грудня 1932 р., була наявність в ньому інформації про місце роботи 14-ти уповноважених з 34-х перелічених. Усі вони належали до районної номенклатури, а тому наголос саме на їхньому суспільному статусі мав, очевидно, продемонструвати усім, хто ознайомиться з газетою, надважливість тієї справи,

для виконання якої призначали цих уповноважених. Решта осіб, слід гадати, було рекрутовано із тих посадовців, які обіймали куди нижчі щаблі. Отже, представлені голова районного фінансового відділу, члени бюро Бобровицького райкому КП(б)У, члени Президії РКК, двоє уповноважених ЦК КП(б)У, завідувач райпостачу, директор радгоспу, голова районної споживчої спілки, заорг райкому КП(б)У, помічник директора цукроварні (Про організацію, а 1932, с.1).

Ріпкинський список уповноважених від травня 1933 р. був структурною складовою постанови Ріпкинського райкому КП(б)У, яку ухвалили у відповідь на одну з постанов ЦК КП(б)У. Та найголовніше, що цей список із двадцяти осіб містить відомості стосовно соціального походження та місця праці уповноважених. Це дає можливість простежити підходи влади до формування контингенту. Так-от, більшість осіб так само, як і в Бобровиці, репрезентували найвищу партійно-господарську номенклатуру: секретар районного комітету ЛКСМУ, голова райвиконкому, секретар та інструктор райвиконкому, завідувачі райвно, відділів охорони здоров'я, заготівлі худоби, райлісгоспу, РСС, РПП та ін. Крім того, до списку потрапив директор Ріпкинської семирічки, що добре віддзеркалює ставлення до освіти та до ролі учителів в господарсько-політичних кампаніях. Зафіксовано й чотирьох уповноважених обкому ЦК КП(б)У без вказівки на місце основної роботи. Зрештою, це єдина з виявлених постанов, яка містить безпосередню вказівку на збереження за уповноваженими попереднього місця праці, зарплатні та відповідного забезпечення харчами й промисловими товарами (Про виконання, 1933, с.1).

Корсунський список уповноважених теж умонтований до постанови райкому КП(б)У від 25 березня 1933 р. Уповноважених райкому КП(б)У призначали для виконання планів сівби й покладали на них відповідальність на рівні голів сільрад та колгоспів. з попередженням, що «за хід та якість сівби та що в разі невиконання директив з питань весняної сівби бюро РПК буде розглядати питання як небажання боротись за виконання директив партії» (Постанова бюро, 1932, с.1). Формуляр списку повторює той, який було видрукувано в бобровицькій районній газеті. Всього згадано 58 уповноважених. До деяких сіл було призначено по двоє чоловік, а до Деренківцець – троє.

16 уповноважених, призначених Канівським райкомом КП(б)У для виконання плану хлібозаготівлі одноосібниками, перелічуються у постанові від 12 серпня 1933 р. Вони мали прямувати «до сіл з великим відсотком одноосібних господарств». Постанова спеціально зазначає, що джерелом наповнення контингенту уповноважених були партійні та радянські функціонери районного рівня: члени бюро райкому КП(б)У, президії КК-РСІ, фракції райвиконкому, а також з райпартактиву (Про хід, 1933, с.1).

Подібно й у Бахмачі постановою бюро райкому КП(б)У та президії райвиконкому від 19 липня 1933 р. перелічувала уповноважених, призначених до 11 сіл для проведення хлібозаготівельної кампанії в одноосібному секторі на виконання постанови ЦК КП(б)У та РНК УСРР від 15 липня «Про організацію хлібоздачі в одноосібному секторі». Однак місце роботи уповноважених не вказувалося (Про організацію, б 1933, с.1).

Богуславський список від 14 жовтня 1933 р. також містить вказівку на середовище, з котрого рекрутували уповноважених – «увесь районний партактив». Уповноважені призначалися для «до закінчення хлібоздачі та натуроплати» (Про перебіг а, 1932, с.1).

Коропський список уповноважених райвиконкому входить до постанови президії РВК від 4 квітня 1933 р. «Про якісне приймання сільсько-господарчих робіт». 20 осіб були розподілені на 20 сіл (Про якісне, 1933, с.1). А прилуцький список, наведений у газеті 8 червня 1932 р. без вказівки на упорядника, віддзеркалює призначення в районі для організації сівби так званих кушових уповноважених: 7 уповноважених на 36 сільрад, розбитих на кущі (Список а, 1933, с.1). Інший прилуцький список було надруковано 30 березня 1933 р. Це були уповноважені райкому КП(б)У на сівбу: 34 прізвищ без зазначення сіл (Список уповноважених, 1933, с.1). Зрештою, драбівський «Список уповноважених РПК по селах району» видрукуваний 20 листопада 1932 р. подає лише прізвища та назви сіл (Список уповноважених б, 1932, с.1).

Крім списків уповноважених районного рівня, місцева преса містить списки уповноважених, рекрутованих із селян для роботи на кутках. Така форма забезпечення виконання хлібозаготівельного плану була притаманна кампаніям 1932–1933 та 1933–1934 рр. Під час першої з них фіксуються так звані «ділянкові уповноважені» та «уповноважені кутків», «уповноважені сотень». Влітку 1933 р. територію усіх сіл, як відомо, поділили на 10–20 хат, за якими закріпили уповноважених. У Бахмачі такий поділ було врегульовано ще й постановою райкому КП(б)У «Про організацію хлібоздачі одноосібними господарствами», яка вимагала від сільрад «організувати 10-хатки в кожному селі, дотримуючись куткових меж. Виділити до 25.7. уповноважених на 10-хатки з членів с/р.» (Про організацію с, 1933, с.1). Списки уповноважених на 10–20 хатки виявлено у чотирьох районних газетах – Малинській (Список б, 1933, с.2), Бахмацькій (Список с, 1933, с.1), Бобровицькій (Список d, 1933, с.2), Баришівській (Список е, 1932, с.1). Особливість цих списків полягала в повідомленні не тільки прізвищ, а й імен селян.

У цілому списки уповноважених з районних газет та окремо взяті постанови не можуть розглядатися як самодостатнє джерело для відтворення повної картини з уповноваженим/уповноваженими районного рівня в конкретному селі чи колгоспі. Такі списки є лише основою для з'ясування персонального складу уповноважених. Та й то лише в нечисленних випадках, коли районні газети друкували подібні документи, до того ж, як правило, вказуючи лише прізвища. Точніші підрахунки та з'ясування вихідних даних конкретних осіб вимагають залучення як решти газетних публікацій, так і, по можливості, інших різновидів джерел.

З поміж матеріалів газет знову ж таки виділяються постанови районних органів влади з приводу політично-господарських кампаній. Саме в цих документах найчастіше згадуються одразу по кілька уповноважених, тоді як в дописах з місць – здебільшого по одному.

Не подають списки вичерпної картини і в сенсі суспільного статусу тих, хто наповнював лави уповноважених. Немає сумніву у тому, що уповноважені сільрад, зокрема й 10–20-хатники були рекрутовані з місцевих селян. До всього часами в матеріалах газет проговорюються про те, що процес формування контингенту сільських уповноважених бувало зіштовхувався з браком потрібної кількості лояльних до влади та її планів. Інакше, як пояснити той факт, що член Краснянської сільради Бахмацького району, уповноважений по хлібозаготівлі Покрівської сотні І. Бондар був церковним старостою. Районна газета закидає йому, що замість виконання планів ходить до церкви, а по сотні заготівля хліба сягає лише 60% (Бондар, 1932, с.1). У жовтні 1932 р. прилуцька газета прямим текстом зазначала, що уповноважені райкому Гафт та Гінзбург, які так і не виїхали на свої села, раніше вже відмовлялися їхати як уповноважені райкому ЛКСМУ (Дезертирам, 1932, с.1).

Найочевиднішим джерелом наповнення середовища уповноважених, яких відряджали у села з районних центрів, стала районна номенклатура. Свідчення про розподіл по селах працівників райкомів, райвиконкомів, райкомів ЛКСМУ, а також інших районних органів влади та керівництва підприємств віднайдені в усіх без винятку місцевих газетах. Додаткові докази того, що в районах уповноваженими призначали перш за все працівників партійних та радянських органів, трапляються в постановах місцевих органів влади. Приміром, постанова Бобровицького райкому ЦК КП(б)У від 3 січня 1932 р. прямим текстом зазначала таке: «Виділити уповноважених по селах та куцям з райактиву» (Постанова, 1932, с.1).

Однак щодо закономірностей залучення до роботи уповноваженими інших працівників питання залишається відкритим. Видрукувані списки за незначним винятком не містять інформації з цього приводу. Хоча з матеріалів газет часами можна витягнути вказівки на місце праці частини уповноважених. Особливо часто такі свідчення є в повідомленнях про недостатню ефективність роботи уповноважених та покарання їх за провал реалізації завдань з виконання хлібозаготівельних планів чи формування насінневих фондів. Виявляється, що уповноваженими райкомів КП(б)У призначали не тільки осіб з районних центрів. Брала також із сільського активу. Сліди такого підходу помітні, наприклад, у видрукуваній 29 листопада 1932 р. малинською районною газетою постанови місцевого райкому КП(б)У «Про заходи до вивершення хлібозаготівель у районі» від 26 листопада. У першому ж пункті документа зазначено: «За саботаж хлібозаготівель по с. Ворсівці, за невиконання соцзобов'язань, взятих керівництвом с. Ворсівки на комісії 20. XI. секретаря п/о, він же уповноважений РПК, Савчука як куркульського агента з лав партії вилучити, з роботи зняти й притягнути до кримінальної відповідальності з попереднім арештом як політично небезпечного» (Про заходи, 1932, с.1). Днем раніше Корсунська районна газета помістила на своїх шпальтах постанову райкому КП(б)У від 24 жовтня, яка ганила «секретарів партосередків та уповноважених РПК» з низки сіл, а саме: Піски – Дорошенко; с. Сотники – Кваша, Барлюта; с. Дацьки – Паленко, Шкрібтійко; «Двигун» – Шептель; Шендерівка – Касяненко, Буженик; Тараща – Іващенко (Про перебіг б, 1932, с.1). Зрозуміло, що в тих випадках, де зазначалася одна особа, вона точно була і парторгом у селі й уповноваженим райкому КП(б)У.

Висновки. Списки уповноважених від районних організацій та сільрад не призначалися для обов'язкового оприлюднення. Відтак виявлено лише списки уповноважених райкомів з 11 районів Київської та Чернігівської областей на окремі політично-господарські кампанії. З сільських списків на шпальти газет потрапили лише 10-20-тихатники на хлібозаготівлю з урожаю 1933 р. Відповідно у переважній більшості реконструкція персонального складу уповноважених вимагає залучення інших матеріалів газет, де вони згадуються, а також документальних джерел. У випадках, коли є ще й списки, це збільшує повноту відтворення кількості та персоналізації уповноважених.

Інформаційний потенціал списків зазнав обмежень у зв'язку тим, що не вказувалися ініціали осіб та, як правило, посади. Проте знову ж таки згадки про уповноважених в інших матеріалах районних газет подеколи компенсують ці прогалини. Крім того, у поєднанні зі списками, такі згадки свідчать про те, що одній і тій же особі районні чинники могли змінити

статус з уповноваженого від одного органу на представництво від іншого або перевести в інше село. Стратегія влади явно полягала в наводненні сіл щомога більшою кількістю уповноважених, призначених різними організаціями. У цьому вбачали можливість забезпечити виконання своїх ухвал на місцях.

Подяка. Висловлюю щире вдячність працівникам бібліотек за сприяння в опрацюванні джерел.

Фінансування. Автор не отримав фінансової підтримки для дослідження, авторства та публікації цієї статті.

Джерела та література:

- Бондар** (1933). Бондар – куркульський підспівувач. *Прапор Комуни. № 58. 20 лютого 1932 р. 1.*
- Виконанню** (1932). Виконанню хлібозаготівель – більшовицькі темпи. *За суцільну колективізацію. № 85. 6 вересня. 4.*
- Гудзь, В.** (2019). *Історіографія Голодомору 1932–1933 років в Україні: монографія.* Мелітополь: ФОП Однорог Т. В.
- Дати** (1932). Дати 11890 тонн картоплі в листопаді. *За суцільну колективізацію. № 107. 3.*
- Дезертирам** (1932). Дезертирам не місце в лавах комсомолу й партії. *Правда Прилуччини. № 120. 26 жовтня. 1.*
- Зламати** (1932). Зламати куркульський саботаж. *За суцільну колективізацію. №107. 18 листопада. 1.*
- Купеч** (1932). Купеч, Ходики та Немирівка за організацію ясел. *Поліська комуна. № 55. 21 квітня 1932 р. 2.*
- Опортуністична практика** (1932). Опортуністична практика – голова причина затягування хлібозаготівель. *Коллективне село. № 1. 3 січня 1932 р. 1.*
- Партійно-масовою** (1932). Партійно-масовою роботою забезпечити успіх хлібозаготівель. *За суцільну колективізацію, Бобровиця. 24 серпня. 1.*
- Постанова (1932).** Постанова Бобровицького РПК 3-І-32 р. *За суцільну колективізацію. № 2. 5 січня. 1.*
- Постанова бюро** (1932). Постанова бюро Корсунського РПК від 25-ІІІ-33 р. *Леніновим шляхом. № 22. 28 березня 1.*
- Про виконання** (1932). Про виконання постанови ЦК КП(б)У про роботу колгоспного осередку. *За соціалістичне Полісся. № 45. 17 травня 1.*
- Про заходи** (1932). Про заходи до вивершення хлібозаготівель у районі. *За більшовицькі темпи. № 132. 29 листопада. 1.*
- Про мобілізацію** (1932). Про мобілізацію партактиву на село. *За суцільну колективізацію. № 65. 6 серпня, 4.*
- Про організацію а** (1932). Про організацію хлібозаготівель в грудні м-ці. *За суцільну колективізацію. № 114. 3 грудня. 1.*
- Про організацію б** (1933). Про організацію хлібоздачі одноосібними господарствами. *Прапор комуни. № 121. 24 липня. 2.*
- Про організацію с** (1933). Про організацію хлібоздачі одноосібними господарствами. *Прапор комуни. № 108. 21 червня. 1.*
- Про перебіг а** (1932). Про перебіг хлібоздавання. *Шлях колгоспника. № 81. 16 жовтня. 1.*
- Про перебіг б** (1932). Про перебіг хлібозаготівель. *Леніновим шляхом. № 118. 28 жовтня. 1.*
- Про преміювання** (1933). Про преміювання ударників мобкоштів. *За суцільну колективізацію. № 7. 24 січня. 1.*
- Про стан** (1932). Про стан хлібозаготівель у районі. *За більшовицькі темпи. № 128. 23 листопада 1.*
- Про хід** (1932). Про хід хлібоздачі по району. *Соціалістична перемога. № 77. 16 серпня. 1.*
- Про якісне** (1933). Про якісне приймання сільськогосподарчих робіт. *Поліський комунар. № 39. 16 квітня. 1.*
- Рапорт** (1932). Рапорт РПК, РВК та ред. «ЗСК». *За суцільну колективізацію. № 95. 6 жовтня. 2.*
- Редакційна** (1932). Редакційна стаття. *Коллективне село. № 94. 3 серпня. 1.*
- Список** (1932). Список прикріплених до с/р на час хлібозаготівель на осінню посівкампанію. *Поліська Комуна. № 135. 24 серпня. 2.*
- Список а** (1933). Список уповноважених для керування сівбою. *Правда Прилуччини. № 61. 8 червня. 1.*
- Список б** (1933). Список уповноважених сільрад по 10-20 хатках одноосібників. *За більшовицькі темпи № 71. 4 липня. 2; № 84. 27 липня. 2.*
- Список с** (1933). Список уповноважених десятихаток по організації хлібоздачі по одноосібному сектору Матіївської сільради. *Прапор комуни. № 121. 24 липня. 1.*

.....
Список d (1933). Список відповідальних уповноважених 10-20 хаток по організації хлібопоставок державі серед одноосібників. *За суцільну колективізацію*. № 72. 27 липня 1933 р. 2; № 73. 30 липня 1933 р. 2; № 76. 9 серпня. 2.

Список e (1933). Список відповідальних уповноважених 10-20 хаток по організації хлібопоставок державі серед одноосібників. *Прапор колективіста*. № 63. 3 серпня. 2; № 64. 8 серпня. 2.

Список уповноважених а (1932). Список уповноважених, що прикріплені до сіл Коростенського району. *Поліська Комуна*. № 175. 4 листопада. 1.

Список уповноважених б (1932). Список уповноважених РПК по селах району *Соціалістича Дрaбівщина*. № 148. 20 листопада. № 1.

Список уповноважених (1933). Список уповноважених РПК на села в справі організації й проведення весняної сівби. *Правда Прилуччини*. № 29. 30 березня. 1.

Стасюк, О. О. (2021). *Інститут уповноважених у здійсненні Голодомору-геноциду 1932–1933 років в УСРР. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук зі спеціальності 07.00.01. Історія України*. Переяслав: Університет Григорія Сковороди в Переяславі, 2021. 502 с.

Стасюк О. О. (2021). *Становлення, формування, діяльність тоталітарної інституції уповноважених в УСРР в роки Голодомору-геноциду: монографія*. Переяслав: Домбровська Я. М. 356 с.

Фільваркова А. В. (2013). *Інститут уповноважених як інструмент здійснення більшовицької політики в українському селі (1928–1933 рр.)*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01. Історія України. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 184 с.

Ihor V. Yakubovsky

Kyiv National University of Construction and Architecture

PhD. (History), Associate Professor (Ukraine)

The District Newspapers of Kyivan and Chernihiv Regions About Personal Composition of of Holodomor of 1932 – 1933: Lists of Commissioners

Abstract. *The article aims to research the informational potential of the lists of commissioners published in the district newspapers of Kyivan and Chernihiv regions as a source on the personal composition of these commissioners. The research methodology includes the combination of number of historical methods: comparative, source studies, contextual analyses, structural and functional analyses. The scientific novelty.* The article is a pioneer research of the above-mentioned problem. In local media it was found the lists of commissioners and investigated the informational potential of them as well as another newspapers materials under the prism of analysis of the personal composition of commissioners **Conclusions.** The lists of commissioners appointed by district authorities, institutions, and village councils didn't aimed to publish. It was found lists of appointed by District Committee of Communist party and village councils from 11 districts of Kyivan and Chernihiv regions. These commissioners were directed to the realizing of some political-economical campaign. In overwhelming majority cases the reconstruction of the persons of personal composition of commissioners needs to add the another newspapers' materials. The lists do not contain the information regarding the name and current position of the commissioners. It narrow the research opportunities. However the mentions of commissioners in the newspaper articles and in the published authority resolutions sometimes compensate these lacunas. The authority strategy aimed to concentrate in each village many commissioners appointed by different institutions as a guarantee of the realization of their resolutions related to the grain procurement and other plans.

Key words: commissioners, lists, Holodomor, Kyivan region, Chernihiv region, local newspapers.

References:

Bondar (1933). Bondar – kurkulsyky pidspivvyvach [Bondar is farmer supporter] *Prapor Komuny*. N 58. 20 February. 1. [in Ukrainian]

Daty (1932). Daty 11890 tonn kartopli vlystopadi [To give 11890 tons potato in November]. *Za sutsilnu kolektyvizatsiiu*. N 107. 12 November.3. [in Ukrainian]

Dezertyram (1932). Dezertyram ne mistce v lavakh komsomolu i pertii [There no place for deserters into Komsomol and Communist party]. *Pravda Prykuchchyny*. № 120. 26 October. 1. [in Ukrainian]

Filvarkova A. V. (2013). *Institute of Commissioners as an Instrument of Bolshevik Policy in the Ukrainian Village (1928–1933 pp.)*. The thesis for a scientific degree of the doctor of historical sciences on a specialty 07.00.01 History of Ukraine. Kyiv: Taras Shevchenko Kyiv National University. 184 p. [in Ukrainian].

- Hudz, V.** (2019). *Istoriografiya Holodomoru 1932–1933. Monografiya* [The Historiography of Holodomor in Ukraine of 1932–1933: the Monograph]. Melitopol: Odnorog T.V., 1153 pages. [in Ukrainian].
- Kupech** (1932). Kupech, Khodyky ta Nemyrivka za organizatsiiu iasel [Kupech, Khodyky ta Nemyrivka are for creating the children garden]. *Poliska komuna. № 55. 21 April. 2.* [in Ukrainian]
- Oportunistychna praktyka** (1932). Oportunistychna praktyka – holovna prychna zataguvannia khlibozagotivel [Opportunist practices is a main cause of delaying of grain procurement]. *Kolektyvne selo. № 1. 3 January. 1.* [in Ukrainian]
- Partiino-masovoiiu** (1932). Partiino-masovoiiu robotoiu zabezpechyty yspikh khlibozahotivel [To ensure the success of grain procurement by party work for mass]. *Za sutsilnu kolektyvizatsiiu. N 79. 24 August. 1.* [in Ukrainian]
- Postanova** (1932). Postanova Bobrivytskoho RPK 3-I-32 r. [Resolution of Bobrovytsia District Committee of Party on January 3, 1932]. *Za sutsilnu kolektyvizatsiiu. N 2. 5 January. 1.* [in Ukrainian]
- Postanova** (1932). Postanova biura Korsunskoho RPK vid 25-III-33 r. [Resolution of Korsun District Committee of Party on March 25, 1933]. *Leninovym Shlakhom № 22. 28 March. 1.* [in Ukrainian]
- Pro vykonannia** (1932). Pro vykonannia postanovy TsK KP(b)U pro robotu kolhospnogo osередku [About realization of the resolution of Central Committee of Communist Party of Bolshevik of Ukraine for functioning of organization in the collective farmer]. *Za sotsialistychne Polissia. № 45. 17 May. 1.* [in Ukrainian]
- Pro zakhody** (1932). Pro zakhody do vyvershennia khlibozahotivli u raioni [About measures regarding the finishing of the grain procurement in district]. *Za bilshovytski tempy. № 132. 29 November. 1.* [in Ukrainian]
- Pro mobilizatsiiu** (1932). Pro mobilizatsiiu partaktyvu na selo [About mobilization the leaders of party to the village]. *Za sutsilnu kolektyvizatsiiu. N 65. 6 August. 4.* [in Ukrainian]
- Pro orhanizatsiiu a** (1932). Pro orhanizatsiiu khlibozahotivel v grydni misiatsi [About organizing of the grain procurement in December]. *Za sutsilnu kolektyvizatsiiu. N 114. 3 December. 1.* [in Ukrainian]
- Pro orhanizatsiiu b** (1932). Pro orhanizatsiiu khlibozdachi odnoosibnymy hospodarstvamy [About organizing of the grain procurement by farmers]. *Prapor komuny. № 121. 24 July. 2.* [in Ukrainian]
- Pro orhanizatsiiu c** (1933). Pro orhanizatsiiu khlibozdachi odnoosibnymy hospodarstvamy [About organizing of the grain procurement by farmers]. *Prapor komuny. № 108. 21 June. 1.* [in Ukrainian]
- Pro perebih a** (1932). Pro perebih khlibozdavannia [About processing of the grain procurement]. *Shliakh kolhospyka. № 81. 16 October 1.* [in Ukrainian]
- Pro perebih b** (1932). Pro perebih khlibozdavannia [About processing of the grain procurement]. *Leninovym shlahhom. № 118. 28 October. 1.* [in Ukrainian]
- Pro premiiuvannia** (1933). Pro premiiuvannia udarnyvliv mobkoshtiv [About financial support the “udarnyks” of the mobilization costs]. *Za sutsilnu kolektyvizatsiiu. N 7. 24 January. 1.* [in Ukrainian]
- Pro stan** (1932). Pro stan khlibozahotivel u rayoni [About situation of the grain procurement in the district]. *Za bilshovytski tempy. № 128. 23 November. 1.* [in Ukrainian]
- Pro khid** (1932). Pro hid khlibozahotivel po rayony [About processing of the grain procurement in the district]. *Sotsialistychna peremoha. № 77. 16 August. 1.* [in Ukrainian]
- Pro iakisne** (1933). Pro iakisne pryimannia silskohospodarskykh robot [About qualitative acceptance of agriculture deals]. *Poliskyi komunar. № 39 16 April. 1.* [in Ukrainian].
- Raport** (1932). Raport RPK, RVK, ta red. “ZSK” [Report of District Committee of Party, District Executive Committee and editors of “For whole collectivization”]. *Za sutsilnu kolektyvizatsiiu. N 95. 6 October. 2.* [in Ukrainian]
- Redaktsiina** (1932). Redaktsiina stattia. [Editor article]. *Kolektyvnt selo. № 94. 3 August. 1.* [in Ukrainian]
- Spysok** (1932). Spysok prykriplenykh do silrad na czas khlibozahotivel na osinniu posivkampaniu. [List of attached to rural councils for the grain procurement at autumn sowing campaign] *Poliska komuna. № 135. 24 August. 2.* [in Ukrainian]
- Spysok a** (1933). Spysok upovnovazhenykh dla keruvannia sivboiu [List of mandatories for direction of sowing]. *Pravda Pryluchchyny. № 61. 8 June. 1.* [in Ukrainian]
- Spysok b** (1933). Spysok upovnovazhenykh silrad po 10-20-khatkakh odnoosibnykiv [List of mandatories for 10-20-hats of the farmers]. *Za bilshovytski tempy. № 71. 4 July. 2; № 84. 27 July. 2.* [in Ukrainian]
- Spysok c** (1933). Spysok upovnovazhenykh desiatykhatok po organizatsii khlibozdachi po odnoosibnimu sektoru Matviivskoi sildady [List of mandatories for 10-hats for the grain procurement among the farmers of rural council of Matviivka]. *Prapor komuny. № 121. 24 July 1933 p. 1.* [in Ukrainian]
- Spysok d** (1933). Spysok vidpovidalnykh upovnovazhenykh 10-20-ty hatok po organizatsii khlibopostavok derzhavi sered odnoosibnykiv [List of mandatories for 10-20-hats to the grain

procurement for state among the farmers]. *Za sutsilnu kolektyvizatsiiu*. № 72. 27 July. 2; № 73. 30 July. 2; № 76. 9 August. 2. [in Ukrainian]

Spysok e (1933). Spysok vidpovidalnykh upovnovazhenykh 10-20-ty hatok po organizatsii khlibopostavok derzhavi sered odnoosbnykiv [List of mandatories for 10-20-hats to the grain procurement for state among the farmers]. *Prapor kolektyvysta*. № 63. 3 August. 2; № 64. 8 August. 2. [in Ukrainian]

Spysok a (1932). Spysok upovnovazhenykh shchoprykripleni do sil Korostenskoho raionu [List of mandatories attached to village of Korosten district]. *Poliska komuna*. № 175. 4 November. 1. [in Ukrainian]

Spysok b (1932). Spysok upovnovazhenykh RPK po selakh raionu [List of mandatories of the District Party Committee for villages of district]. *Sotsialistychna Drabivshchyna*. № 148. 20 November. № 1. [in Ukrainian]

Spysok c (1932). Spysok upovnovazhenykh RPK na sela v spravi orhanizatsii i provedennia vesnianoi sivby [List of mandatories of the District Party Committee for doing sowing]. *Pravda Pryluchchyny*. № 29. 30 March. 1. [in Ukrainian]

Stasiuk O. (2021). *Institute of Commissioners of the Holodomor-Genocide of 1932–1933 in the USSR. Qualifying scientific work on the rights of the manuscript*. The thesis for a scientific degree of the doctor of historical sciences on a specialty 07.00.01 History of Ukraine. University of Grigory Skovoroda in Pereyaslav, Pereyaslav, 2021. 502 p. [in Ukrainian].

Stasiuk O. (2021). *Incipience, Formation and Doing of the Totalitarian Institution of Commissioner in UkrSSR During Holodomor-Genocide: Monograph* Pereyaslav: Dombrovska Y. M. 356 p. [in Ukrainian].

Vykonanniu (1932). Vykonanniu khlibozahotivel – bilshovytski tempy [To realize the grain procurement with bolshevik temps]. *Za sutsilnu kolektyvizatsiiu*. N 85. 6 September. 4. [in Ukrainian]

Zlamaty (1932). Zlamaty kurkulsjyi sabotazh [Bear down the farmer sabotage] *Za sutsilnu kolektyvizatsiiu*. N 107. 18 November. 1. [in Ukrainian]

Статтю надіслано до редколегії 01.09.2022 р.
Статтю рекомендовано до друку 09.11.2022 р.